

**ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ НА ШЛЯХУ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

Анотація. В сучасних умовах, вкрай важливим залишається тема визначення та узагальнення пріоритетів державної політики України в інформаційній сфері, що, є реальним механізмом формування та впровадження цілісної державної інформаційної політики, просування національних інтересів у вітчизняному та світовому медіа-просторах. Саме ефективна інформаційна політика є запорукою забезпечення національного суверенітету, передумовою успішного соціального та економічного розвитку будь-якої країни.

Ключові слова: інформаційна політика, інтеграція, комунікація, громадянське суспільство, громадська думка, медіареформи, медіасфера, ЗМІ, інформатизація, НАТО, євроінтеграція.

Abstract. Nowadays, the topic of identification and generalization of the priorities of state policy of Ukraine in the information sphere remains extremely important, considered as a real mechanism of forming and introduction of the integrated state information policy, promotion of national interests both in state and world media space. Effective information policy is the key of ensuring national sovereignty, prerequisite of a successful social and economic development of any country.

*кандидат політичних наук, науковий співробітник Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Key words. *Information policy, integration, communication, civil society, public opinion, media reforms, media sphere, mass media, informatization, NATO, Eurointegration.*

Аннотация. *В современных условиях, крайне важным остается тема определения и обобщения приоритетов государственной политики Украины в информационной сфере, что является реальным механизмом формирования и внедрения целостной государственной информационной политики, продвижения национальных интересов в отечественном и мировом медиа-пространствах. Именно эффективная информационная политика является залогом обеспечения национального суверенитета, предпосылкой успешного социального и экономического развития любой страны.*

Ключевые слова: *информационная политика, интеграция, коммуникация, гражданское общество, общественное мнение, медиареформы, медиасфера, СМИ, информатизация, НАТО, евроинтеграция.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день потрібно говорити про вкрай важливе значення ефективної інформаційної політики України та її євро інтеграційного напрямку. Одним з основних елементів, що потрібен для успіху процесу інтеграції держави з Європейським Союзом є його підтримка з боку населення та комунікація з власними громадянами. При чому підтримка не лише формального зовнішньополітичного курсу держави, але також і всіх внутрішніх перетворень, що з ним пов'язані.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державна інформаційна політика це політика, яка засобами державної влади створює та забезпечує функціонування правової системи регулювання інформаційних відносин, захисту прав людини й основних свобод, та забезпечення збалансування інтересів людини, суспільства та держави у всіх сферах інформаційної

діяльності. При підготовці даної статті були використані напрацювання провідних вітчизняних сучасних теоретиків, а саме: Захарова Є.Ю., Бебика В.М., Калюжного, Р.А., Макаренко Є.А., Піскорської Г.А., Чижя І.С., Шамрая В.О., Цимбалюка В.С. та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Питання формування державної інформаційної політики стало дуже актуальним напрямком наукових досліджень в Україні. Події останніх років доводять актуальність та необхідність першочергового вирішення цих завдань в умовах постійного зовнішнього інформаційного впливу, посиленні контролю та захисту національного інформаційного простору, збільшенні присутності об'єктивної інформації про Україну в світовому інформаційному просторі.

Формулювання цілей статті. В статті теоретично обґрунтовано та проаналізовано важливе значення ефективної інформаційної політики України та її євроінтеграційного напрямку, а також висвітлено деякі аспекти формування державної інформаційної політики у сфері свободи слова та інформації.

Події минулого 2015 року є доказом провалу комунікації з власним суспільством, яка є однією з причин зростання суспільної напруги. Можна довго сперечатися щодо доцільності введення змін до Конституції, проте якщо влада обрала такий, а не інший шлях потрібно було б більш відповідально аргументувати та доносити свою позицію громадянам. Це останній тривожний дзвінок для влади та нагода суттєво змінити підхід в комунікації з суспільством.

Це дозволяє виокремити такі негативні риси комунікації влади з суспільством: 1) далеко недостатнє врахування практичного виміру політики та відсутність оперативної реакції на поточні виклики, намагання держави можна описати, скоріше, як розробку стратегічних документів, які можуть запрацювати лише у перспективі (проте паралельно, необхідні інші дії вже сьогодні); 2) недостатній аналіз суспільних настроїв та очікувань;

3) стихійний підхід у визначенні ризиків національній безпеці; 4) відсутність сортування посилу на потреби відповідної аудиторії - основна помилка: влада переконує «переконаних»; 4) відсутність достатньої координації роботи з ключовими каналами комунікації - найбільш рейтинговими телеканалами; 5) негативний (депресивний, дефетистичний) характер переказу без достатнього урахування успіхів та досягнень, що сприяє погіршенню суспільних настроїв. Замовчування чи невизнання владою цих ризиків очевидним чином працюватиме лише на збільшення напруги в суспільстві.

Основним викликом для комунікації держави з громадянами залишається факт, що телебачення є абсолютно ключовим джерелом інформації для громадян (83%). Нагадаємо, що контроль ключових (найбільш популярних) джерел інформації олігархами створює перепони державі. Великий бізнес через маніпуляції громадською думкою постійно грає в свою гру, виходячи з власних меркантильних інтересів. Експерти медіасфери давно визнають, що для олігархів телеканали не є бізнесом, а інструментом реалізації власних цілей. Ця проблема не дасть змоги проводити оптимальну політику держави з простої причини – значна частина необхідних кроків з реформування передбачає в той чи інший спосіб деолігархізацію. Навряд чи доцільно жорстко займатися репресіями та відбиранням ліцензій – реакція чутливої до цього Європи могла б мати негативні наслідки в сьогоdnішній делікатній ситуації. Потрібно знайти золоту середину між «цензурою» та «діалогом з власниками телеканалів». Аргументів у влади більше ніж достатньо, а стосовно бажання – є великі сумніви.

Також сьогодні потрібна нова карта медіареформ. Експерти «Телекритики» підкреслюють, що суспільне мовлення — це не єдине домашнє завдання, яке потрібно виконати владі [1]. Суспільний канал не матиме жодного впливу в умовах олігархічної медіа системи. Він просто не зможе конкурувати з олігархічними каналами (в першу чергу, в силу

різних обсягів фінансових вливань). Тому потрібно змінювати систему в цілому. У першу чергу доцільно: переглянути всі регуляторні механізми в медіасфері; забезпечити прозорість медіа власності; переглянути антимонопольне законодавство, яке б обмежувало медіа монополії; створити конкурентні економічні умови для різних видів медіа. Частину з окреслених питань вирішує проголосований Верховною радою України 3 вересня 2015 року законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості власності засобів масової інформації, а також реалізації принципів державної політики в сфері телебачення і радіомовлення». Слабким пунктом законодавчих змін є потреба часу на початок їх ефективної роботи, але проводити їх вкрай важливо. Нарешті проблемою залишається присутність та відносно висока активність в Україні проросійських ЗМІ. Популярність російських ЗМІ в Україні, особливо в найбільш євроскептичних регіонах, становить неабияку перешкоду для промування євроінтеграції. Вони доволі часто розповсюджують ідеї, тотожні або ідентичні російській пропаганді. Наприклад, свіжим проявом цього була публікація в газеті «Весті» до Дня незалежності України матеріалу про «24 приводи пишатися Україною», в якому площа території країни була вказана без Криму.

В той же час спостереження за інформаційною діяльністю низки ЗМІ, політичних партій та громадських об'єднань протягом 2014-2015 років говорить про наступне: 1) поширення ними ідей російської пропаганди є систематичним; 2) їхні повідомлення сприяють реалізації окремих інформаційно-психологічних операцій і збігаються з ними в часі; 3) транслюючи пропагандистський дискурс, ці суб'єкти часто вдаються до маніпулятивних технологій[2]. Очевидним є необхідність розгляду заходів щодо інформаційних обмежень в інформаційному полі, що властиві для будь якої країни, та поставити медіа-ринок України в більш жорсткі рамки і визначити більш амбітні вимоги до ЗМІ щодо дотримання цих рамок. Навіть ціною певного зниження свободи слова. Ключове значення для

успіху цих зусиль матиме розробка ефективного та швидкого механізму, який забезпечуватиме дотримання цих вимог. Інший варіант - це координація зусиль і робота в форматі рекомендацій, але такий підхід навряд чи буде результативним.

Наступним джерелом проблем для стабільної ситуації в державі може виявитись подальше зростання негативних настроїв на прифронтових територіях. За різними даними (журналістів, громадських діячів, соціологів) підтримка для незалежної України в цих регіонах є досить хиткою, а політика влади оцінюється мешканцями негативно.

Велику долю провини за це несе якість інформування українськими ЗМІ. Їхні потреби суттєво відрізняються від потреб мешканців решти України[3]. Їм потрібно знати, як жити без доступу до питної води й санітарії; як отримати гроші, де знайти банкомати; які наслідки для них матимуть ті чи інші рішення уряду тощо. А українські телеканали не надають потрібної відповіді тож люди з окупованих територій втрачають до них довіру. З огляду на це варто більше уваги приділяти темам щодо яких у суспільстві відчувається інформаційний голод. Також в цьому контексті неприпустимим є викривлення інформації про перебіг бойових дій та стан на прифронтових територіях через офіційні джерела. Ще одним недоліком є недостатнє висвітлення дій ЗСУ (не військового характеру), які націлені на відновлення знищеної інфраструктури. Громадяни на цих територіях повинні знати більше про внесок ЗСУ та інших формувань щодо налагодження стабільного життя. Крім того, потрібно проводити спеціальну роботу з військовослужбовцями, які перебувають в зоні АТО. Вони повинні бути професійно проінструйовані в плані способів спілкування з місцевим населенням. В подальшому частину завдань з інформування громадян можна покласти власне на військових.

Викликом в цьому контексті є не лише якість, але сама присутність інформації для громадян. Експерти неодноразово повідомляли про проблеми з можливістю дивитися українські телеканали (на відміну від

російських)[4]. Тільки 20 серпня 2015 радник президента оголосив про плани щодо скорого відновлення роботи телевежі на горі Карачун під Слов'янськом, яку було підірвано бойовиками ще в липні минулого року. Нагадаймо, що це два великих міста - Краматорськ і Слов'янськ (сукупно 280 тис. населення). Висновок - необхідно негайно облаштувати ці території відповідною інфраструктурою.

На цьому фоні важко зрозуміти пасивність України (принаймні офіційна інформація про це відсутня) щодо ініціативи урядів Польщі та Голландії зі створення російськомовного телеканалу для України та інших країн Східного партнерства. Чому ніхто не відреагував на це в Україні? В умовах дефіциту вільних коштів в державі на схожі проекти, варто скористатися потенціалом європейських партнерів та підключатися до таких ініціатив. Тим більше, що в ЄС триває дискусія щодо форми майбутніх інформаційних заходів з урахуванням російської агресії в Україні.

На даний час, велика частина громадської думки перебуває у перехідному періоді, своєрідному пошуку нових орієнтирів. Це додатковий фактор і стимул до інтенсифікації роботи в інформаційному плані. Влада має посилати чіткіший сигнал щодо напрямку, яким рухається країна із застосуванням ключа: цілі політики, засоби їх досягнення та наслідки для окремих сфер життя в короткій та середній перспективі.

За даними соціологічних опитувань, оприлюднених на початку 2015 року в «Дзеркалі тижня», лише 39,6% громадян України вважають події на сході війною України з РФ. Наприклад, в Одеській області такої думки дотримується лише 9,8%, а в Харківській лише 6,9% мешканців[5]. Така оцінка реальності є неприпустимою і зобов'язує державу докласти всіх зусиль, щоб донести до громадян очевидні речі. Особливо, коли мова йде про чутливі - з точки зору російських впливів - регіони. Із цим пов'язані також значно ширші наслідки російської агресії: громадяни мають знати,

що велика частина проблем в економіці та соціальне становище напругу залежать від агресії з боку Москви.

Чільне місце в громадській думці в Україні завжди посідали вектори зовнішньої політики, і зараз ситуація не змінилася. Наприклад, опитування показують, що мешканці Харківської області, яка потенційно може стати черговим місцем дестабілізації, пріоритетом вважають інтеграцію з Митним союзом, а не з ЄС. Також на південному-сході (без Донбасу) зросла кількість невизначених щодо цього питання: ще донедавна вони виступали за МС, а зараз вагаються. Саме з ними держава має вести діалог. І якщо вести цей діалог лише на рівні зовнішньополітичного курсу (геополітичного вибору), це не сприятиме стабілізації настроїв.

Перевагою євроінтеграції є її внутрішній вимір, тобто глибокі реформи, яких так очікують українці у всій країні. Боротьба з корупцією, реформа міліції, системи охорони здоров'я, децентралізація влади – ці та інші елементи прямо пов'язані з європейським курсом, і це потрібно постійно пояснювати. Кожен українець має дізнаватися з інформаційних посилів, що та чи інша реформа означатиме для нього особисто. Фактору поінформованості громадян України щодо євроінтеграції не приділяється належна увага не тільки з боку держави, але також і експертних середовищ.

За даними соціологічних служб Центру Разумкова та Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва, в кінці липня 2015 року «Вступ до ЄС» вважало пріоритетним напрямком лише 51,2% українців[6]. Настільки в'яла підтримка курсу є недостатнім підґрунтям для стабільної політики держави і автоматично буде призводити до зростання напруги. Крім того, це перші симптоми та ознаки розчарування та зневіри серед суспільства. Водночас, збільшується кількість нерішуче налаштованих громадян. Показово, що суттєве зменшення прихильників протилежного напрямку (Митного союзу) не вилилось в значне збільшення прихильників

ЄС. Зараз багато таких, які займають вичікувальну позицію. Їх особливо багато в південно-східних регіонах (на Півдні - 54%, на Сході - 38%, на Донбасі - 45%)[7]. На фоні очікуваного поглиблення кризи в РФ подальше протверезіння проросійської частини населення є досить ймовірним. Проте навряд чи означатиме автоматичну підтримку ними ЄС - для цього потрібно прикласти більше інформаційних зусиль (не кажучи вже про інші реальні дії з реформування держави).

На цьому фоні проблематичним у довгій перспективі є неадекватні очікування суспільства (також під впливом риторики офіційних осіб) щодо позитивних ефектів від початку функціонування Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі Україна-ЄС (ПВЗВТ). Традиційна проблема - завищені очікування - рано чи пізно виллються в розчарування. На думку аналітиків перехідний період, в якому українська економіка відчуватиме негативні наслідки розірвання економічних контактів з РФ, затягнеться, як мінімум, на років п'ять. Протягом цього часу громадянам не слід чекати відчутних бонусів від цього процесу.

Ключовий принцип роботи: чіткість формулювання цілей та очікувань курсу на євроінтеграцію - зараз в інфопросторі ми здебільшого маємо справу з абстрактним поняттям або формулюванням завищених очікувань. Громадяни рідко коли отримують відповідь на просте запитання: Що я з цього матиму? Та коли? Причому питання термінів не менш важливе. Необхідним є запуск інформації присвяченої окремим категоріям громадян згідно професійного ключа - представники кожної професії мають знати які наслідки для них особисто матиме інтеграція з ЄС. Значного посилення в інформаційному плані вимагає висвітлення практичного виміру інтеграції. В зв'язку з відносно високою затратністю таких зусиль варто звернутися за допомогою до структур ЄС та окремих держав-членів. Не так за фінансовою, як за методологічною підтримкою.

Цікаво, що на загальному фоні зростає підтримка для інтеграції з НАТО - за різними даними підтримка для вступу коливається від 64%

(Центр Разумкова) до 41% (Рейтинг)[8]. Настільки велика розбіжність є, швидше, доказом хиткості та слабкості настроїв та їхнього перехідного стану (у випадку браку наповнення її змістом - тобто чіткішим поясненням громадянам «навіщо мені НАТО»). Не можна забувати, що все це відбувається на фоні розчарування РФ та її агресією, але схоже, що підтримка досягла завдяки цьому фактору свого піку. Вже далі потрібно проводити роз'яснювальну роботу. Важливим залишається географічний чинник - на Півдні (30 проти 46%) та Сході (15 проти 52%)[9]. Явним викликом повинно бути пояснення цивільної компоненти євроатлантичної інтеграції[10].

Боротьба з корупцією, реформа державного управління, свобода слова, енергетична безпека, макроекономічна стабільність та інвестиційний клімат - це ж все нерозривні з НАТО поняття. Водночас, логічно буде детальніше розповісти суспільству про те, як інтеграція з НАТО вплине на боєздатність української армії. Ця тема сильно хвилює та хвилюватиме громадян в майбутньому.

Варто зазначити, що державна інформаційна політика, виступаючи важливим інструментом формування громадської думки, має сприяти визначенню напрямків розвитку суспільства, забезпечує внутрішньополітичну стабільність, обґрунтовує геополітичну стратегію держави. Саме тому ефективна інформаційна політика є запорукою забезпечення національного суверенітету, передумовою успішного соціального та економічного розвитку будь-якої країни.

Наведені вище дослідження показують, якщо влада і далі буде вести діалог лише на рівні зовнішньополітичного курсу (геополітичного вибору), це не сприятиме стабілізації настроїв. Перевагою євроінтеграції є її внутрішній вимір, тобто глибокі реформи, яких так очікують українці у всій країні. Боротьба з корупцією, реформа міліції, системи охорони здоров'я, децентралізація влади – ці та інші елементи прямо пов'язані з європейським курсом, і це потрібно постійно пояснювати. Більше того,

кожен українець має дізнаватися з інформаційних посилів, що та чи інша реформа означатиме для нього особисто.

В цьому контексті важливу роль має грати роз'яснювальна робота щодо реформи самоврядування, яку довго розробляють політики. Саме її наслідки можуть дуже скоро відчуті безпосередньо на собі пересічні громадяни. Тим часом месиджі суспільству щодо прогресу її проведення, цілей та наслідків є поки що туманними.

Висновки. Упродовж останнього десятиріччя Україна наполегливо бажає наблизитися до європейських стандартів, взявши курс на євроінтеграцію. Стратегією подальшої діяльності у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції є активний перехід на сучасні європейські методи роботи, сприяння розвитку міжвідомчої взаємодії на горизонтальному рівні, розширення повноважень середньої та нижньої управлінських ланок у сфері обміну інформацією, заохочення ініціативності, глибокої продуманості пропозицій і бачення кінцевих результатів їхньої реалізації, вивчення та трансляція корисного досвіду інших європейських країн у сфері державного управління інтеграційними процесами.

Успіх на шляху просування України цим курсом та надання відносинам Україна — Європейський Союз якісно нового статусу залежатиме від: здійснення державної інформаційної політики, послідовного та виваженого реформування економічної і соціальної сфер; ефективності процесу наближення законодавства України до законодавства ЄС; реалізації положень Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і ЄС та його членами. Не менш важливими є сприяння розвитку торгівлі та інвестицій, забезпечення підґрунтя для взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, громадського, науково-технологічного та культурного співробітництва, а також підтримки зусиль України щодо зміцнення демократії, розвитку її економіки.

Список використаних джерел

1. Медійний Карфаген має бути зруйновано? / Телекритика:
http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/government/mediyniy_karfagen_mae_buti_zruynovaniy/
2. Експерти про законопроекти щодо інформаційної безпеки: Це все потрібно було обмежити ще півроку тому / Телекритика:
<http://www.telekritika.ua/pravo/2015-02-03/103268>
3. Закон чи совість?/Телекритика:
http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/zakon_chi_sovist/
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості власності засобів масової інформації, а також реалізації принципів державної політики в сфері телебачення і радіомовлення» / Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 45, ст.409:
<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/674-19>
5. Газета «Вести» «від'єднала» Крим від загальної площі України / Zaxid.net: http://zaxid.net/news/showNews.do?gazeta_vesti_vidyednala_krim_vid_zagalnoyi_ploshhi_ukrayini&objectId=1362801
6. Передчуття тотальної війни /Дзеркало тижня:http://gazeta.dt.ua/socium/peredchuttya-totalnoyi-viyni-_.html
7. Комунікація з власним суспільством крізь призму ризиків національній безпеці України / Центр досліджень армії, конверсії і роззброєння: <http://www.cacds.org.ua/ru/comments/566>
8. Соціологічне опитування служб Центру Разумкова та Фонду «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва «Вступ до ЄС»http://www.uceps.org/ukr/socpolls.php?cat_id=46
9. Опитування: 77% жителів Сходу та Півдня хочуть «будувати Європу в Україні». Соціологічне дослідження «Ставлення до євроінтеграції на Сході та Півдні України» проведене «GfK Ukraine» в період 30 жовтня – 6 листопада 2015 р. /

<http://www.prostir.ua/?news=opytuvannya-77-zhyteliv-shodu-ta-pivdnya-hochut-buduvaty-evropu-v-ukrajini>

10. Виклики інформаційного простору України / Центр досліджень армії, конверсії і роззброєння: <http://www.cacds.org.ua/ru/comments/566>